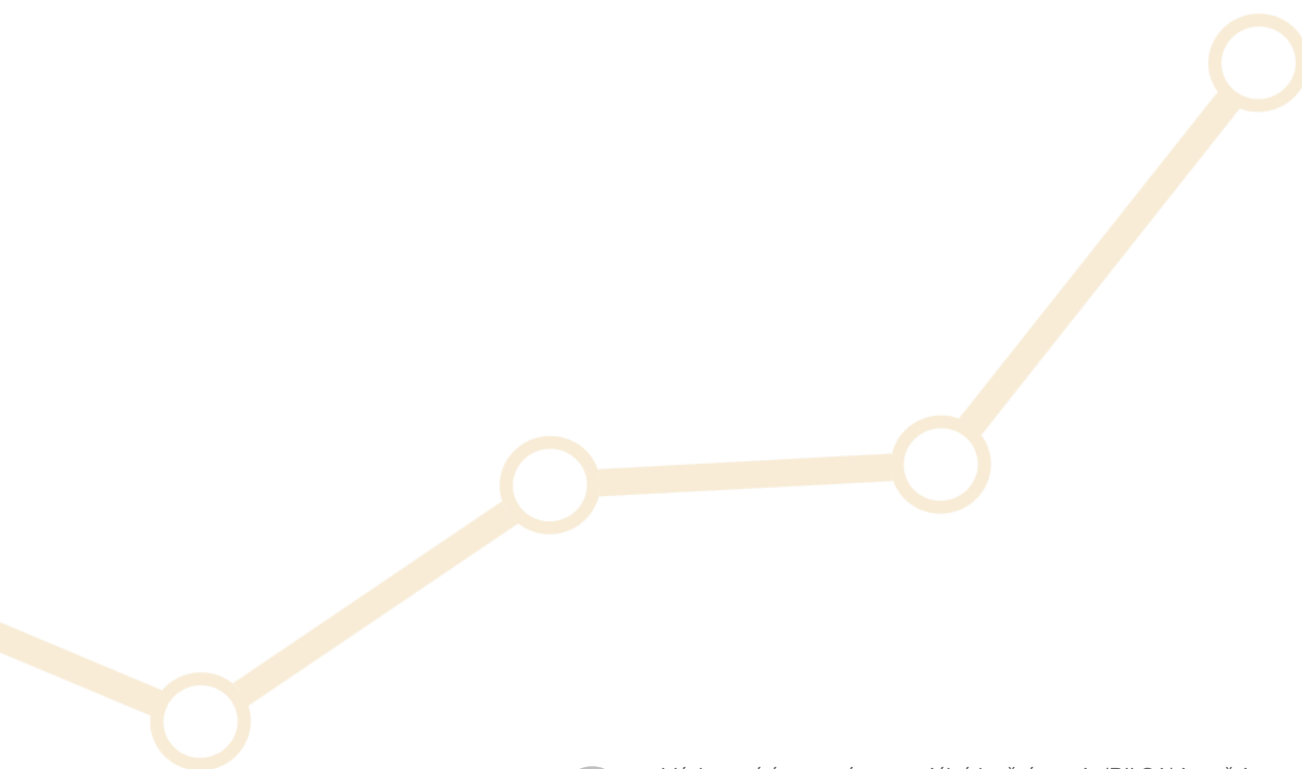

Komerční ubytovna jako prostředek řešení bytové nouze

RILSA Policy Briefs č. 5 | 2024

Petr Holpuch

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., (RILSA) je veřejnou výzkumnou institucí provádějící aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni. Vykonává rovněž konzultantskou činnost, organizuje konference a vydává odborné publikace.

Svémi policy briefs nabízí RILSA stručná shrnutí odborných poznatků a kvalifikovaná doporučení ohledně aktuálních témat sociální politiky.

Shrnutí

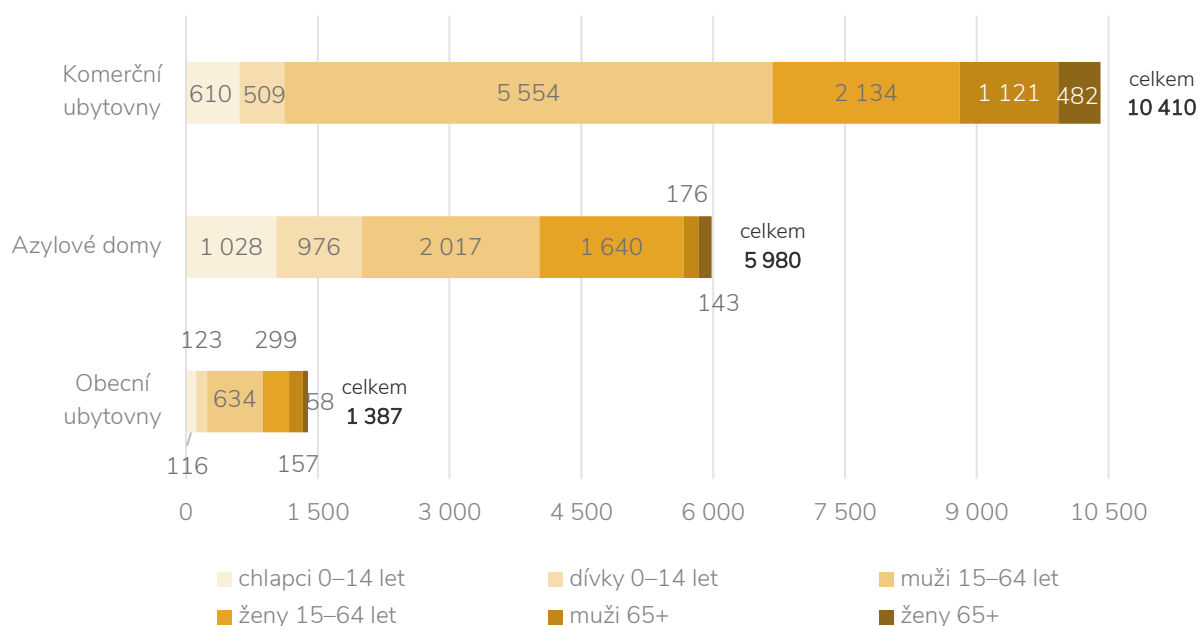
- Komerční ubytovny v České republice díky své „nízkoprahovosti“ často suplují méně dostupnou sociální službu azylových domů. Je proto přirozené, že jejich obyvatelé se ve vysoké míře potýkají se stejnými druhy problémů.
- Počet obyvatel komerčních ubytoven bez možnosti jiného bydlení je ve srovnání s azylovými domy téměř dvojnásobný – v roce 2022 v nich žilo cca 10 400 osob (včetně dětí).
- Obyvatelé komerčních ubytoven vykazují vysokou míru zadluženosti, nezaměstnanosti a ve velké míře deklarují potřebu mnoha typů základní sociální pomoci.
- Nejčastěji požadují potravinovou pomoc (41 % osob), pomoc při vyřizování sociálních dávek či při jednání s Úřadem práce (36 %) a pomoc při řešení bytové situace (29 %). Pokud o nějakou formu pomoci požádají, tak se k nim zpravidla dostane.
- Jen 13 % domácností z komerčních ubytoven zmínilo, že by potřebovaly pomoc s řešením svých dluhů, zároveň však 70 % uvedlo, že má se splácením svých dluhů potíže, přičemž 41 % své dluhy nesplácí vůbec. Přibližně polovina se nacházela v exekuci.
- Sociální práce v prostoru komerčních ubytoven probíhá již relativně intenzivně. Alespoň jednou bylo v kontaktu se sociálním pracovníkem v posledních 3 měsících 62 % jejich obyvatel.
- Příjem ze zaměstnání má v komerčních ubytovnách pouze 15 % domácností. Pokud do pracovní činnosti zahrneme také práce bez smlouvy a příležitostné brigády, stoupne podíl pracujících na 33 %. Nejběžnějším zdrojem příjmů jsou zde sociální dávky (pobírá je 50 % domácností). Invalidní či starobní důchod pobírá 21 %.
- Většina obyvatel komerčních ubytoven považuje své psychické i fyzické zdraví za dobré. Ve srovnání s obyvateli azylových domů jsou na tom podobně. Drogovou závislost deklarovalo 8 % dotazovaných, což je ve srovnání s klienty azylových domů více než dvojnásobek.

Důležitost výzkumu

Tento text představuje rozsah sociálních problémů a potřeb domácností, které dlouhodobě pobývají v komerčních ubytovnách (dále jen KU) a srovnává jejich situaci se situací domácností v azylových domech (dále jen AD). Text je určen profesionálům z oblasti sociální politiky, kteří nastavují opatření pro tuto sociální skupinu. Vychází ze sekundární analýzy dat dvou kvantitativních výzkumů a dvou censů, které v letech 2019–2022 realizovaly RILSA a společnost Sociofactor s.r.o. (viz literaturu).

Přestože KU nejsou v ČR považovány za adekvátní prostředek k naplňování bytových potřeb, slouží tato zařízení k jejich zajištění téměř dvojnásobnému počtu osob v bytové nouzi nežli AD. Dle censu osob v bytové nouzi z roku 2022 vyplývá, že v ČR využívalo nějakou ze 486 KU jako formu dlouhodobého bydlení 10 400 osob. Služby některého z 213 AD užívalo dle dat ze Sčítání lidí domů a bytů v ČR v roce 2021 cca 6 000 osob.

Graf č. 1 Počty osob v ubytovnách a v azylových domech

Pozn.: Zobrazené počty jednotlivých demografických skupin osob z azylových domů nebyly získány v rámci realizovaného censu v roce 2022, nýbrž byly pouze odhadnuty triangulací informací z několika různých zdrojů

Zdroj: Šobáňová a kol. (2022) a Nešporová a kol. (2019)

Hlavní zjištění

Obyvatelé KU potřebují intenzivní sociální pomoc. Sociální pracovníci to vědí a tuto pomoc jim v relativně vysoké míře zajišťují. Rozdíl mezi mírou žádostí o určitý typ podpory a mírou jejich naplnění je zpravidla nižší než jeden procentní bod. Větší diskrepance se objevuje u žádostí o pomoc s řešením bytové situace (29 % osob o ni požádalo, ale „jen“ 24 % ji obdrželo) a u žádostí o pomoc při hledání zaměstnání (19 % žádalo, 16 % obdrželo), viz graf č. 2.

70 % domácností z KU vyhledává v krizi podporu u svých blízkých, 40 % pak u reprezentantů veřejné sociální pomoci. Alespoň jednou bylo v kontaktu se sociálním pracovníkem v posledních 3 měsících 62 % dotazovaných obyvatel KU.

Velmi rozšířená je v KU riziková zadluženost¹ – 70 % domácností má problémy se splácením pohledávek, 41 % je nesplácí vůbec a téměř polovina se nachází v exekuci. Nějaký typ dluhu přiznalo 76 % domácností.

Ve srovnání s AD je však v KU zadlužených méně a nižší je i absolutní výše jejich průměrného dluhu.² V KU nemá žádné dluhy 26 % domácností, u AD je to jen 17 %. Více než 50 000 Kč vědomě dluží 22 % domácností z AD, což je 2x více nežli v případě KU³ (viz graf č. 3).

Odlišná je mezi obyvateli KU a AD také struktura jejich dluhů. V AD je nejčastějším zdrojem dluhu zdravotní pojištění, v KU nesplacené půjčky a úvěry (viz graf č. 5).

Pro obyvatele KU je typická vysoká nezaměstnanost. Příjem ze zaměstnání má jen 15 % dospělých. Pokud do pracovní činnosti zahrneme i práce bez smlouvy a příležitostné brigády, stoupne podíl pracujících na 33 %. Nejčastějším zdrojem příjmů domácností v KU jsou sociální dávky (pobírá je 50 % domácností). Invalidní či starobní důchod pobírá 21 % z nich (viz graf č. 4).

Pravidelné užívání nějaké nelegální drogy přiznalo 8 % osob z KU a 5 % obyvatel AD⁴. Závislost na alkoholu přiznala pouze 3 % dospělých z KU a stejně tak 3 % z AD.

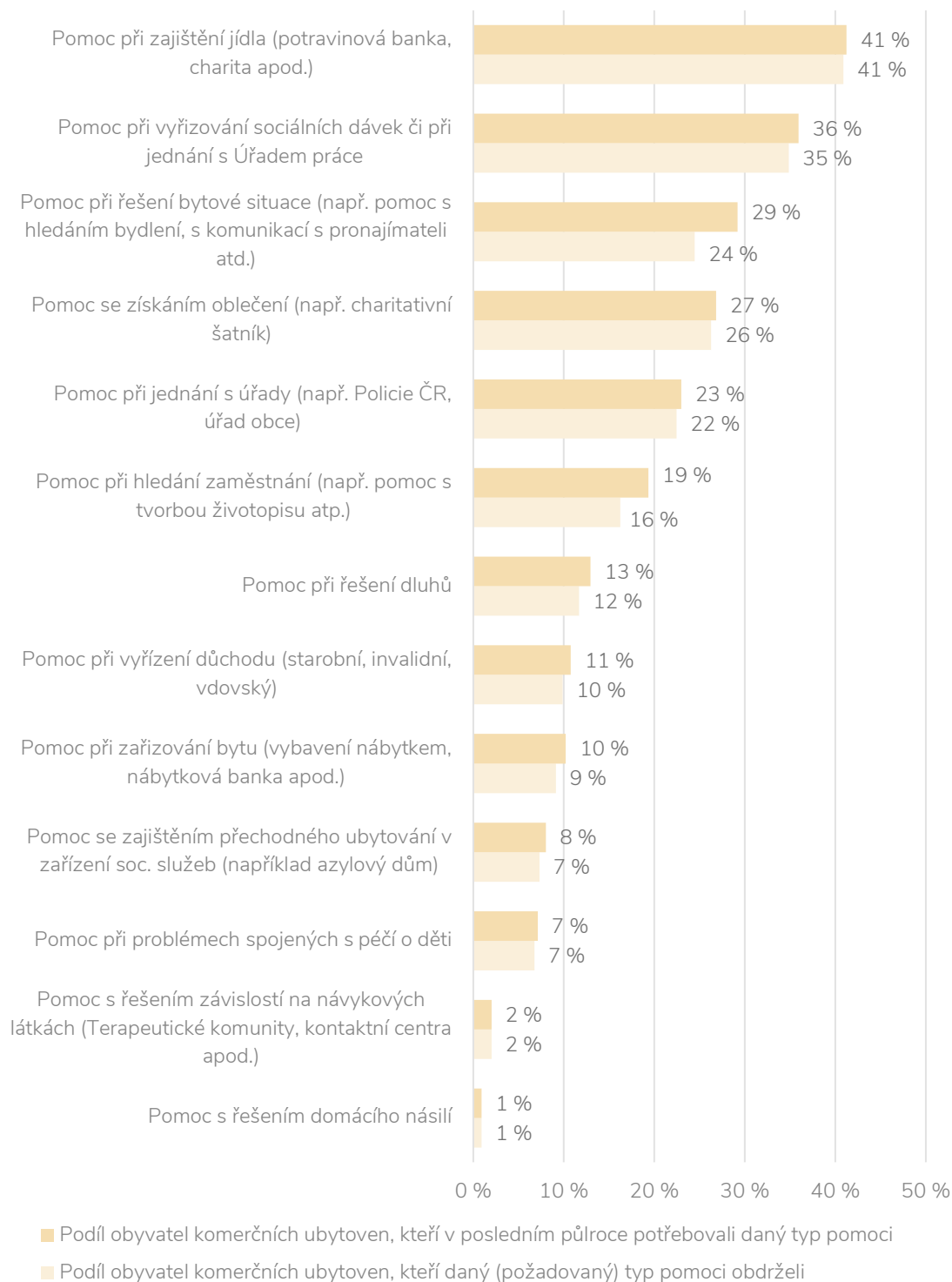
¹ Rizikovou zadlužeností jsou zde míněny takové finanční závazky vůči věřitelům, které jednotlivé domácnosti nejsou schopny splácet vůbec nebo mají s jejich řádným splácením dle vlastních vyjádření problémy.

² Ve srovnáních komerčních ubytoven s azylovými domy byla data z ubytoven převážena tak, aby svou strukturou z hlediska věku a pohlaví odpovídala datům z azylových domů, zatímco v ostatních případech je datový soubor použit v původní podobě. Díky tomu se mohou některé v textu prezentované údaje z komerčních ubytoven mírně lišit od těch, které vyplývají z grafů.

³ Tento rozdíl lze interpretovat skutečností, že dluhy klientů azylových domů jsou ve srovnání s dluhy obyvatel ubytoven častěji aktivně řešeny sociálními pracovníky, díky čemuž jsou si tito dlužníci více vědomi výše svých dluhů (i jejich existence obecně).

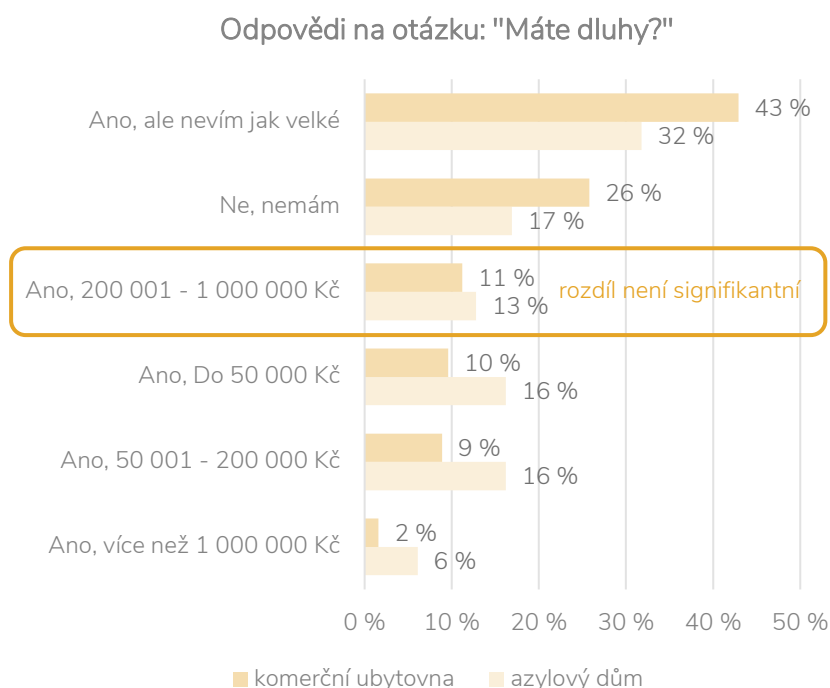
⁴ Rozdíl lze připsat restriktivním pravidlům azylových domů ve vztahu k užívání a uchovávání návykových látek v jejich vnitřním prostoru.

Graf č. 2 Míra požadované a obdržené pomoci v komerčních ubytovnách

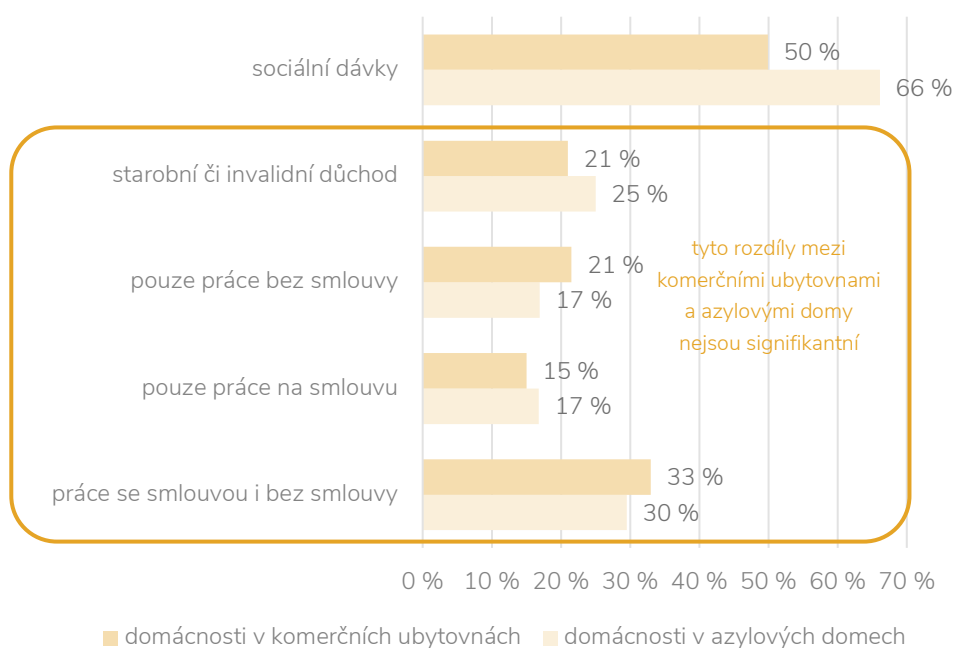
Zdroj: data z Šobáňová a kol. (2022), N = 549

Graf č. 3 Zadluženost domácností v komerčních ubytovnách a azylových domech (vážená data)

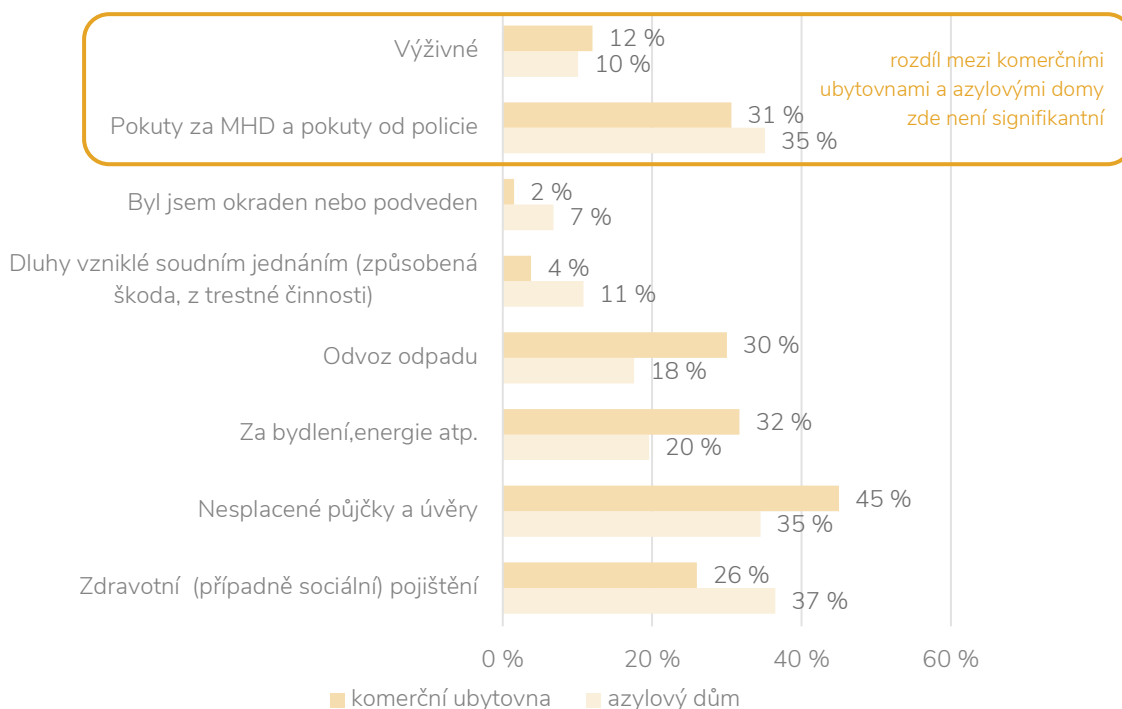
Zdroj: vážená data z Šobáňová a kol. (2022), N=508; data z Nešporová – Holpuch (2020), N = 148

Graf č. 4 Typ příjmů domácností v komerčních ubytovnách a v azylových domech (vážená data)

Zdroj: vážená data z Šobáňová a kol. (2022), N = 548; data z Nešporová – Holpuch (2020), N = 148

Graf č. 5 Zdroje dluhů domácností v komerčních ubytovnách a azylových domech (vážená data)

Zdroj: vážená data z Šobáňová a kol. (2022), N = 548; data z Nešporová – Holpuch (2020), N = 148

Doporučení

- Komerční ubytovny by měly být místem intenzivního výkonu sociální práce. Celkem 76 % osob žijících v komerčních ubytovnách uvedlo, že v posledním půlroce potřebovalo určitou formu institucionalizované pomoci.
- Klíčovou kompetencí sociálních pracovníků pracujících s obyvateli komerčních ubytoven by měla být schopnost dluhového poradenství a komplexní orientace v této problematice. S rizikovou mírou zadlužeností se v komerčních ubytovnách potýká většina domácností a téměř polovina z nich se nachází v exekuci.
- Důraz by měl být kladen také na aktivní podporu a poradenství v oblasti hledání práce. Standardní zaměstnání a z něj plynoucí příjem má v komerčních ubytovnách pouze 15 % dospělých.
- Osoby žijící v komerčních ubytovnách nejčastěji požadují podporu při získávání hmotné pomoci ve formě potravin a oblečení. Vysoká poptávka po těchto typech pomoci může být sociálními pracovníky využita jako vstupní brána k navázání vztahu a následnému řešení vážnějších problémů, s nimiž se tyto sociálně potřební potýkají.

- Prostor pro zvýšení intenzity a komplexnosti vykonávané sociální práce s touto skupinou existuje zejména u podpory při hledání vhodnějšího bydlení a zaměstnání (primárně u těch klientů, kteří o tyto typy pomoci projevují zájem).
- Pokud jsou obyvatelé komerčních ubytoven v krizi, obrací se nejčastěji (70 % z nich) na někoho z rodiny či na své přátele. Součástí sociální práce a řešení problémů obyvatel komerčních ubytoven může být proto také facilitace a podpora sociálních vazeb s jejich blízkými.
- Sociální pracovníci působící v prostoru komerčních ubytoven by měli být připraveni pracovat s tématem závislosti na nelegálních návykových látkách (zejména na pervitinu a konopných drogách) a poskytovat s tímto související služby a informace. V komerčních ubytovnách se nejčastěji jednalo o užívání konopných látek (7 % ze všech dotazovaných) a pervitinu (2 % ze všech dotazovaných). Nejčastěji tyto látky užívají osoby ve věkové kategorii 30 až 49 let.

Literatura

NEŠPOROVÁ, Olga & Petr HOLPUCH, 2020. *Populace osob bez domova v České republice: Osoby přespávající venku, v noclehárnách, v azylových domech a v obecních ubytovnách*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_478.pdf

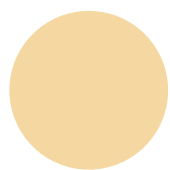
NEŠPOROVÁ, Olga, Petr HOLPUCH, Kristýna JANUROVÁ & Věra KUCHAROVÁ, 2019. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: Kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_458.pdf

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, Daniel TOPINKA, Ondřej KRÁL, Petr HOLPUCH, Jakub JANAS, Helena TOPINKOVÁ, Hana VÝVODOVÁ, Jana KOREČKOVÁ & Barbora LESKOVÁ, 2022. *Sčítání osob z vybraných kategorií klasifikace ETHOS. Souhrnná výzkumná zpráva*. Ostrava: SocioFactor s. r. o. Dostupné z: http://socialnibydeni.mpsv.cz/images/soubory/Souhrnn_zvren_zprva.pdf

Autor

Mgr. Petr Holpuch

(petr.holpuch@rilsa.cz) je výzkumným pracovníkem Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i., (RILSA). Předmětem jeho odborného zájmu jsou témata týkající se bezdomovectví a metodologie sčítání osob, které se nacházejí v bytové nouzi. Mimo RILSA se věnuje také výzkumům rizikového chování žáků základních škol.

RILSA Policy Briefs

č. 5 | 2024

RILSA

Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7
T: +420 211 152 711
E: rilsa@rilsa.cz
W: <https://www.rilsa.cz>
Datová schránka: xy9n88n

© Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Praha 2024

RILSA Policy Briefs
ISSN 2788-2500

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons. Uvedte původ.
4.0 Mezinárodní veřejná licence. (<http://www.creativecommons.org>)

Vznik tohoto policy briefu byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na období 2023–2027 a je součástí výzkumného úkolu „Kompletní metodika sčítání osob bez domova v ČR“ (IP70623) řešeného Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v. v. i., v roce 2023.